1925 чылдың август 31-де үнүп эгелээн

ШЫН

НИИТИЛЕЛ-ПОЛИТИКТИГ СОЛУН

№ 41
(18774)
2016 чылдың
апрель 14
четверг

Садар өртээ хостуг

http://shyn.ru
Электроннуг почта:
shyntuva@mail.ru
shyntuva@yandex.ru

Тываның Баштыңының ажыл-херээ

РЕГИОННУ САЙЗЫРАДЫРЫ-БИЛЕ ДЕМНЕЖИР

Тываның Баштыңы Ш.В. Кара-оол биле РФКП-ниң регион салбырының удуртукчузу С.С. Салчак.

Тываның Баштыңы Шолбан а-оол апрель 12-де поли- тиг партияларның регион быларының удуртукчулары- е ужурашкан.

«Чөптүг Россия» политиктиг тияның Тывада салбырын удур- турар Василий Майлолович биле Россияның Коммунистиг тиязының салбырының удуртук- Сергей Сээ-Сүрүңович Салчак р ужуражылгага келгеннер.

«Чөптүг Россия» политиктиг партияның салбырының удуртукчузу Василий Майлолович Оюн биле Россияның Коммунистиг партиязының төлээзи Сергей Сээ-Сүрүңович Салчак олар-биле ужураштым. Боттуг чугаа дээш оларга өөрүп четтирдим. Төрээн республиказының эрге-ажыктарының камгалалы дээш, сагыш аарып туралы дээш, оларга өөрүп четтирдим» — деп, ужуражылга соонда Шолбан Кара-оол демдеглээн.

Ужуражылга үезинде олар чаңгыс түңнелге келгеннер. Политиктиг үзелдер болгаш көрүштер аңгы-аңгы-даа болза, республиканың амыдыралының талазы-биле сорулга бир дөмей — Тываны сайзырадыры болган.

ТР-ниң Чазааның парлалга албаны.
Виталий ШАЙФУЛИННИҢ тырттырган чуруу.

Чагыдылга – 2016

«ШЫН» — ЧОННУҢ СОЛУНУ

2016 чылдың «Шын» солуннуң чагыдылгазы Тываның бүгү почта салбырларында болгаш «Тывапечать» КХН-ниң киоскилеринде бо хүннерде чоруп турар.

Ынчангаш «Шынны» үезинде чагыдып алырынче республиканың ырак-чоок булуңнарында чурттап турар хүндүлүг чонувусту, бижикчилеривисти, номчукчуларывысты кыйгырдывыс!

Индекс	3 айда	6 айда	1 чылда
11530 — хуу кижилерге	463,20	926,40	1852,80
31730 — организацияларга	463,20	926,40	1852,80

Хүндүлүг чонувус! «Шын» солунну үезинде чагыдып номчуңар.

Хүннүң медээлери

2015 ЧЫЛДЫҢ ТҮҢНЕЛДЕРИ-БИЛЕ ТАНЫЖЫП ТУРАР

Тываның яамыларының болгаш ведомстволарының удуртукчулары республиканың Чазааның 2015 чылда ажылының түңнелдерин болгаш 2016 чылда кол угланыышкыннарын чурттакчыларга таныштырып турар.

Бир ындыг ужуражылга Тес-Хем кожууннуң Самагалдай суурга болган. Ажылчын бөлүктү көдээ ажыл-агый сайыды Юрий Тыт-оол баштаан.

Санал-онал солчуушкунунуң үезинде ужуражылганың киржикчилери Чазактың ажыл-чорудулгазының дугайында хөй-хөй саналдарны кииргеннер. Оларның демдеглеп турары-биле алырга, «Инээм — чемгерикчи малым» болгаш «Аныяк өг-бүлеге — кыштаг» деп губернатор төлевилелдери Тес-Хем кожуунга чогуур үезинде ажылдап кылдынган болгаш негеттинип турар төлевилелдер болган. Ол төлевилелдиң Ү.Шынаада киржикчилери кыштаанда бажыңының соңгазын шилдей бергеннер, а Ак-Эриктиң чурттакчылары бажың ыяжын белеткеп эгелээннер.

Көдээ ажыл-агыйны хөгжүдери-биле аныяктарны хаара тудар сорулгага төлевилелге дүүштүр 200 баш шээр мал садып бээри — улуг деткимче болур. Саап ижер инек алган хөй уругларлыг өг-бүлелерниң амыдыралы улам чиигээр. **Самагалдай суурнуң чурттакчызы Эртине Чамзырын** чүгле эки ажылдаар херек деп түңнээн.

Самагалдай суурда музыка школазының директору Людмила Хомушку мынча дээн: «2015 чылда бистиң школавыска белек кылдыр 145 муң рубльди берген, ооң-биле дошпулуур, домбра, аккордеон, гитара садып алган бис. Ол школаның башкыларынга болгаш сургуулдарынга улуг деткимче болган. Чазактың күжениишкиннеринге бедик үнелелди берип тур мен».

Хуралга чурттакчылар хөрек өйген айтырыгларны база тургусканнар. Чижээ, көдээ ажыл-агыйның хоочуну Сергей Намзырай өлген малдың сегин узуткаар черни Тес-Хемге тургузарын саналдаан. «Коммунальщик» МУБ-туң директору Саяна Соян муниципалитетти бок арыглаар машина-биле хандырарын контрольга алыры чугула дээрзин демдеглээн.

Ол-ла хүн база бир бөлүк Ү.Шынаа, О.Шынаа суурларга четкен. Ак-Эрик, Шуурмак, Берт-Даг суурларның чурттакчылары Чазактың отчеду-биле танышканнар. Тес-Хемниң бүгү суурларының чурттакчылары регионнуң эрге-чагыргаларының ажылынга таарзынганын демдеглеп, аңаа «тергиин эки» деп демдекти салганнар.

Ол үеде Бии-Хемге болган ужуражылгага кожууннуң чурттакчылары Тываның Чазааның ажылын «эки» деп үнелээннер.

Апрель 8-те Каа-Хем кожуунче аңгы-аңгы яамыларның болгаш ведомстволарның специалистеринден тургустунган дөрт бөлүк үнген. Отчет таныштырылгазының үезинде көдээниң ишчилери электри энергиязында үзүктелиишкиннер дүвүредип турарын чугаалааннар. Чогуур албан черлериниң тускай эртемниглерин чалааш, токтуң күжүн хемчээткеш, айтырыгны суд дамчыштыр шиитпирлээрин келген аалчылар сүмелээннер.

Каа-Хемниң кожуун эмнелгезиниң ажылдакчылары эмчи дериг-херекселдериниң эргижирээнин кичээнгейге алырын Чазактың төлээлеринден дилээннер. Сарыг-Сеп суурда чунар, хеп чуур чер комбинадының тудуун доозарын чугула деп чыылганнар саналдааннар. Бодунуң акшазы-биле ону тудуп доозарынга белен сайгарлыкчы кижиден тып алырын экономика сайыды Елена Каратаева сүмелээн, ындыг кижини Чазак албан деткиир.

Ниитизи-биле 2015 чылда Тываның Чазааның ажылын каа-хемчилер «эки» деп үнелээннер.

ТР-ниң Чазааның албан-езузунуң сайтызындан.

Хүннүң медээлери

«АНЫЯК ӨГ-БҮЛЕЛЕРГЕ – КЫШТАГ»

«Аныяк өг-бүлелерге—кыштаг» деп чаа губернатор төлевилелиниң бүрүткели Таңды кожуунга чыл эгезинде, январь айда, эрткен. Төлевилелдиң негелдезинге дүүштүр аныяк өг-бүлелерни кожууннуң сумуларындан шилээш, чизезин тургускан. Ук төлевилелдиң киржикчилери кымнарыл дээрге, Арыг-Бажындан Юрий Санчат, Кызыл-Арыгдан Айдың Монгуш, Балгазындан Дмитрий Кудрявцев, Дүргенден Чойган, Бай-Хаактан Мерген Оюн, Межегейден Тимур Монгуш, Успенкадан Владимир Монгуш, Кочетоводан Аяс Оюн оларның өг-бүлелеридир.

2016 чылдың апрель 1-ниң байдалы-биле алырга, чаа губернатор төлевилелиниң киржикчилери шупту тараачын-фермер ажыл-агыйның удуртукчулары кылдыр бүрүткеттирип алгаш, үндүрүг инспекциязында учетта туруп алган дугайында херечилелдерни холга алганнар. Ооң аңгыда кыштаг тудар черлерни, сиген тарыыр шөлдерни база мал кадарар одар-белчиирни оларга аңгылап бергениниң дугайында дыңнадыгларны тус черниң солуну «Таңды-Уулада» парлаан.

Губернатор төлевилелиниң киржикчилери аныяк өг-бүлелер черниң үлег-хуваалдазын болгаш өртээн боттары төлеп алганнар.Амгы үеде оларның шуптузу субсидия алыры-биле Улусчу банкыда агар саннарны ажыткылап алганнар. ТР-ниң Көдээ ажыл-агый болгаш аъш-чем яамызында төлевилелдиң киржикчилеринге мал-маган садып алыр талазы-биле хуваалда чоруттунган. Аныяк өг-бүлелер «Эгелеп чоруур фермер» деп программага дүүштүр документилер долдуруп эгелээннер.

Бистиң корр.

ТУРАСКААЛ ТУДАРЫНГА 271149 РУБЛЬДИ

Перинаталдыг төптүң коллективи тыва эки турачыларга тураскаал тудар акцияга эң бир дугаар киржип эгелээн.

Ол коллективтиң 634 кежигүнү бо хүнге чедир 271149 рубльди чыгган, ол дээрге бир хүннүң ажыл төлевирин эки турачыларның тураскаалын мөңгежидеринге шилчиткенидир.

Ада-чурттуң Улуг дайынының баштайгы хүннеринде-ле эмчилер мурнуку одуругга турганын демдеглээр апаар. Тыва Арат Республиканың Кадык камгалал яамызын 1941 чылдың июньда тургускан. Ынчан-на фронтуга акша болгаш белек чыылдазы эмчилерниң аразынга эгелээн. Дайынның баштайгы чылында медицина ажылдакчылары 35880 тыва акшаны чыгган, 1500 акша түңнүг облигацияны дужааган, белектер түңү 8909 акша болган, ажылчын-тараачын кызыл шеригге 4762 акша өртектиг белекти чоруткан, самолет тударынга 8073, танкыга—1703 акшаны чыгган.

ТАР-ның Кадык камгалал яамызы эм-таң аймааның, ораар-шарыыр материалдарның фондузун тургускан. Ол чүүлдерни ССРЭ-же чорудуп турган. Кызылдың аптеказынга «С» витаминни бүдүрерин шиңгээдип алган, 800 кг ыт-кадын, 200 кг көк-катты белеткээн. Чаар болгаш ижер дыка хөй эмнерни белеткээн.

Кызылдың бүгү эмчилери улусчу ополченге кирип турган. Улусчу ополченниң медицина-санитар албанын батальон эмчизи Николай Панфилович Козлов удуртуп турган. Совет хамаатылар клувунга медсестралар бөлгүмүн ажыткан, аңаа 45 кижи өөренип турган.

Кадык камгалал яамызының медээлеринден.

ШКОЛА 100 ХАРЛААР

1916 чылда Атамановка суурнуң (амгы үеде Таңды кожууннуң Кочетово сууру) чурттакчыларынга онзагай болуушкун болган.

Ол дээрге чаңгыс класстыг орус школаның ажыттынганыдыр. Бодунуң оран-савазының чок болганындан ол Федор Яковлевич Локтев деп тараачынның казанаанга ажыттынган.

1914 чылда Тываны Енисей губерниязының составынга киирген. Ооң соонда Урянхай крайны Россияның хайгааралынга (протекторадынга) алган соонда, школа айтырыы бурунгаарлап эгелээн. Ооң көскү бадыткалы болза, «Енисей губерниязының болгаш Урянхай крайның чурттакчылыг суурларының даңзызы» болур. Ында XX чүс чылдың эгезинде орус школаларның маңаа турганын бадыткаан одуруглар бар. Бояровкада болгаш Знаменкада (Каа-Хем кожуун), Атамановкада болгаш Үстүү-Никольда (Таңды кожуун). Туранда болгаш Өөкте, Хам-Сырада (Тожу), Чаа-Хөлде болгаш Шагаан-Арыгда (Улуг-Хем) болгаш Белоцарск хоорайда школалар барын ол «Даңзыда» айыткан.

1924 чылда эге школаның оран-савазын туткан. 1930 чылда Кочетово суурнуң чоогунда Шанган деп черге тыва эге школа ажыттынган. 1956 чылда ол ийи школаны Кочетово сес чыл школазы кылдыр каттыштырган.

2016 чылдың октябрь 1-де бистиң школавыс 100 харлаан юбилейин демдеглээр. Ооң тургустунганындан бээр 100 чыл болган юбилейи-биле бистиң школавыстың төөгүзү-биле холбашкан кижи бүрүзүнге байырны школа коллективиниң өмүнээзинден чедирип тур мен. Бир век дээрге мерген угааның назыны-дыр, ынчангаш кандыг-даа сорулганы бистиң школавыс күүседип шыдаар дээрзинге чигзиниг чок.

С.Б. САНДАК,
школа директорунуң оралакчызы.

ДЕТКИИИР-ДИР МЕН

Эрткен чылдың төнчүзүнде Тыва Республиканың күрүне чөвүлелиниң хуралы болуп эрткен. Хуралдың эгезинде ТР-ниң Чазааның Даргазы Ш.В.Кара-оол кадрларны шилиир, ажылга таарыштыр тургузар болгаш сентябрь айда эрткен соңгулдаларның соонда сумуларга болгаш кожууннарга чаа удуртукчуларның томуйлаашкынының талазы-биле делгереңгей программалыг чүве чугаалаан.

Онза кичээнгейни кадрлар политиказын сайзырангайжыдарынче бистиң республиканың удуртукчузу чүгле күрүне чөвүлелиниң улуг хуралдарындан аңгыда, Чазактың аппарат хуралдарынга болгаш өске-даа чыыштарга доктаамал сагындырып чугаалап, негеп турар. Шынап-ла, кандыг-даа албан-организацияның, хуу-даа бүдүрүлге чериниң чедиишкиннери чүгле удуртукчулардан, ында ажылдап турар кадрлардан хамааржыр деп чүүл кымга-даа билдингир.

ССРЭ турар үеде кадрлар-биле ажыл эки турганын сактырдыр мен. Кадрлар-биле ажыл октябряттар, пионерлер база комсомолдан эгелээр турган. Ол хөй-ниити организацияларының активистери школаны дооскаш, эртем-билиг чедип алганының соонда, удуртукчу кадрлар олардан үнер турган. Комсомолга ажылдап чораан кадрлар удуртукчу кадрларның Тывага кол курлавыры турган.

ССРЭ буступ дүшкеш, «демократия», «соңгулда» деп чүүлдерни ажыглап эгелээниниң соонда, кадрларны ажылга таарыштыр тургузар, шилиир, курлавырда кадрлар-биле ажылдар элээн сулараан. Ылаңгыя кожууннар деңнелинге ол «соңгудуп» алган удуртукчу мен соңгуткан болганымда, кадрларны канчаар шилииримни бодум билир мен дээр хөөннерлиг турган. Ооң түңнелинде кончуг харыысалгалыг албан-дужаалдарже оларның эртем-билиин, арга-дуржулгазын, ук ажылды ууп шыдаарын-даа өөренип көрбейн, чаңгысклассчыларын, кудаларын, чоок кижилерин, төрелдерин командазынче хаара тудар чоруктар турган. Ол хамаанчок, чамдык ийи-чаңгыс удуртукчулар улустан акша ап тургаш, ажылдарже хүлээп ап турган таварылгаларны чон чугаалажып турар. Ол четпестерни дарый эдерин, кадрлар-биле ажылды үениң негелдезинге дүүштүр тургузарын Чазак Даргазы доктаамал негеп турар.

Бо 20 ажыг чылдарның дургузунда суму, кожуун аайы-биле өскележир чоруктар Тывада нептереңгей апарганы чажыт эвес. Ол өскележир чоруктар арагалаашкын-биле чергелештир аныяктар ортузунда кемхерек үүлгедир чоруктарга чедирип турар.

Ылаңгыя бичии сумуларга, кожууннарга удуртур кадрларны шилиир, таарыштыр тургузар ажылдар берге, нарын айтырыгларның бирээзи. Тус черниң удуртукчузу-биле чон
кады-ла өзүп, өөренип,
чораан болгаш, ооң ч
пес талаларын эки би
Ынчангаш ол чеже-да
ажылдаарга, тоомча
таварылгалар туруп к

Кожуун Баштыңы
даргазын тус черни
таттарының аразынд
гуур чүве болганда, с
ларны бедик деңнелг
геш, оларның аразы
төлептиг кижини шил
ужурлуг. А кожууннуң
даргазын тус черниң
хаакчыттарының ду
Россияның болгаш Т
хоойлуларының бүгү
гелделеринге дүгжү
удуртукчуну кадрларны
вырындан шилип алга
чарлыг чоруктуң принц
ажыглап тургаш, ду
кожуунга томуйлаар у

Совет үелер турда
нар деңнелинге ботт
удуртукчуларын – райко
тарьларын, кожуун дар
чон кончуг хүндүлээр
Райком партияның ко
циязынга, пленумга
даа кадрны сүмелеп
ге, чөпшээрежир, бад
Өске черден ажылдап
кадрлар кончуг харыс
боор чүве. Эрткен чыл
лээш шак ындыг шил
томуйлаашкынны Чаза
Даргазының эгелээшки
чорудуп эгелээнин детк
мен.

Оюн-оол АМ
күш-ажылдың х
Мугур-Аксы суур.

«ИНЕК—ЧЕМГЕРИКЧИ МАЛЫМ»

«Инек» деп сөстү адаптарыыска-ла, итпек, хойтпак, быштак, саржаг, ааржы, курут дээн чижектиг ак чемнер кижиниң сагыжынга чайгаар-ла кирип келир. «Инектигде – тодуг» деп улустуң үлегер чугаазында ужурла бар. Ынчангаш «Инек-чемгерикчи малым» деп губернатор төлевилелин ажылдап кылганы социал байдалы берге, хөй ажы-төлдүг болгаш чедимчези кошкак өг-бүлелерге улуг деткимче болур.

Бо чылын Таңды кожуунда 24 хөй ажы-төлдүг өг-бүле бүрүзү бызаалыг инекти алыр. Мындыг шиитпирни чон хуралынга хүлээп алган. Амгы үеде 19 өг-бүлениң инек тудар кажаазы шуут белен, а 5 өг-бүлениң 3-ү кажаа кылыр ыяжын кезип белеткеп алган. 2 өг-бүлеге кажаа тударынга аныяктар отряды дузалажыр. Кочетово сумузунда школа биле клуб ажылдакчылары, Бай-Хаакта аныяктар отряды тудугларны чоокку хүннерде кылып доозуптар.

ТР-ниң Саң-хөө яамызы өг-бүлелерге инек садып бээр акшаны аңгылааш, Көдээ ажыл-агый яамызынче шилчиткен. Ук яамы Өг-бүле агентилелинче, агентилелден кожууннуң өг-бүлеге болгаш уругларга дуза кадар төвүнче шилчиткен. Кожууннуң күш-ажыл болгаш социал хөгжүлде эргелели хөй мал-маганныг улустан аныяк, шыырак, бызаалыг инектерни садып алыры-биле дугуржулгаларны кылган. Эъткир, сүткүр уксаалыг инектерни шилиир ужурлуг. Сүткүр инек болза, өг-бүлелер ооң сүдүн садып, кыш удур өреме-саржаан-даа белеткеп ап болур болгай. Садып алыр инектерниң аарыын хынаары-биле ханын дужаар ажыл доозулган. Бир бызаалыг инектиң өртээ 35 муң рубль, кожуунга 24 өг-бүлеге бызаалыг инектер садары-биле 840 муң рубльди күрүне аңгылап берген.

«Өг-бүлелерниң алган инек малының бажы чыл санында өзүп, көвүдеп турар болзун дээш, кыс бызааларлыг инектер тып, садып бээрин кызыдып турар бис» — деп, Таңды кожуунда күш-ажыл болгаш социал хөгжүлде эргелелиниң даргазы Татьяна Хензиг-ооловна Оюн меңээ чугаалады. Бызаалыг инекти бо чылын алган өг-бүле кыштаткаш, ол инекти төрүткеш, 2018 чылда «Инек-чемгерикчи малым» деп төлевилелче кирген өг-бүлеге бызааны дамчыдар.

Светлана ООРЖАК.

Эрзин кожуу

ТҮМЕН ООРЖ ЭР-ХЕЙ!

Эрзин кожууннуң
суурнуң даг талазында у
чагганын дыңнаан дор
Түмен Ооржак тракторун
дадып алгаш, малчыннар
кадары-биле, дүн-хүн д
аштап тургаш, орукту үнд

Түмен Ооржак — Т
4-ку курузунуң студенти
өөренип турар хирезинде
гыс чер-чурттугларынга
лашканы дээш, малчы
өөрүп четтиргенин илереди
өөренирин күзээннер. Түм
кырган-авалары база х
малчыннар.

Шынап-ла, каш чылда
тинде мындыг хөй хар ча
Сумунуң чагырга даргазы
Соян, хурал даргазы Юри
рал малчыннарже удаа-
чедип, дузазын кадып, к
чаар материалдарны чед
рип, мал чемин үлеп турар

Мөренниң улуг эмчизи М
рита Ноонуңовна ажылдак
рын эвилелдеп алгаш, б
улуг угбавыс Делгер Шо
овна Сагаачыга болгаш
даа малчыннарга улуг
зын көргүскеннер. Мөрен
лазының 11-ги клазының
никчизи Тимур Нанчыт чаа
келгеш, бистиң коданыв
харын аштажып берген
дыка өөрүп тур бис. Ынча
дуңмавыска моон-даа со
хоочуннарга дузазын көр
чаңгыс аай күрүне шылга
ларын эки дужаап алырын
каайн.

Чечек СА

Мөрен суур.

ТЫВА РЕСПУБЛИКАНЫҢ СОҢГУЛДА КОМИССИЯЗЫНЫҢ ДОКТААЛДАРЫ

Улуг-Хем кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының кежигүнү хүлээлгеден хостаарының дугайында

2016 чылдың март 31 №130/622-6 Кызыл хоорай

Улуг-Хем кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүнү, комиссияның составынга «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партияның Тыва регион салбырындан депшиттирген Руслан Викторович Байыр-оолдуң билдириишкинин сайгарып көргеш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелериниң болгаш референдумга киржир эргезиниң кол-кол магадылалдарының дугайында» №67-ФХ Федералдыг хоойлунуң 29 чүүлүнүң 6 пунктузунга дүүштүр Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының **доктаадыры болза:**

1. 1981 чылда төрүттүнген Руслан Викторович Байыр-оолду Улуг-Хем кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүнү хүлээлгеден хостаар.

2. Бо доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынга парлаар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш. САМБАЛА.

Таңды кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының кежигүнү хүлээлгеден хостаарының дугайында

2016 чылдың март 31 №130/623-6 Кызыл хоорай

Таңды кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүнү, комиссияның составынга «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партияның Тыва регион салбырындан депшиттирген Согун-оол Борбуй-оолович Кыргыстың билдириишкинин сайгарып көргеш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелериниң болгаш референдумга киржир эргезиниң кол-кол магадылалдарының дугайында» №67-ФХ Федералдыг хоойлунуң 28 чүүлүнүң 7 пунктузунга дүүштүр Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының **доктаадыры болза:**

1. 1980 чылда төрүттүнген Согун-оол Борбуй-оолович Кыргысты Таңды кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының бадылаар эргелиг кежигүнү хүлээлгеден хостаар.

2. Бо доктаалды республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынга парлаар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш. САМБАЛА.

Тожу кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязын четчелеп тургузарының дугайында

2016 чылдың март 31 №130/624-6 Кызыл хоорай

Тожу кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязынга томуйлаары-биле киирген кандидатуралар талазы-биле саналдарны өөренип көргеш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелериниң болгаш референдумга киржир эргезиниң кол-кол магадылалдарының дугайында» №67-ФХ Федералдыг хоойлунуң 22, 26 чүүлдеринге, 2016 чылдың 02.08-те Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 127/615- 6 доктаалынга дүүштүр Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының **доктаадыры болза:**

1. Бадылаар эргелиг дараазында кежигүннерни составынга томуйлавышаан, Тожу кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязын четчелеп тургузар:

Айланмаа Владимировна Ак, 1963 чылда төрүттүнген, эртеми тускай ортумак, «Тожу кожууннуң чонну ажылга хаара тудар төвү» күрүне албан чериниң кол бухгалтери, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Россияның либерал-демократтыг партиязы» политиктиг партияның Тыва регион салбыры саналдаан;

Марина Бежен-ооловна Даргый-оол, 1965 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тыва Республиканың Чазааның Даргазының Тожу кожуунда бүрүн эргелиг төлээзи, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр Бүгү-российняның «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партиязының Тыва регион салбыры саналдаан;

Анджела Арбын-ооловна Кол, 1974 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тожу кожууннуң өөредилге килдизинде бухгалтер-ревизор, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан;

Ольга Николаевна Лопатина, 1979 чылда төрүттүнген, эртеми тускай ортумак, «Тоджинский кооппромхоз» КХН-ниң садыгжызы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан;

Галина Арак-ооловна Лопсан, 1968 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тоора-Хемде элээдилерниң спорт школазының тренер-башкызы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан;

Оксана Маннаевна Лопсан, 1984 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тоора-Хем суурда профессионал өөредилге албан черинде үүлүг мастер, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Чөптүг Россия» политиктиг партияның регион салбыры саналдаан;

Долаана Николаевна Ортун-Назын, 1979 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тоора-Хем суурда профессионал өөредилге албан черинде тускай эртемнер башкызы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр чурттап турар чери саналдаан;

Солаңгы Адар-ооловна Успун, 1976 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, түр ажылдавайн турар, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр чурттап турар чери саналдаан;

Сылдыс Монгушович Юс, 1982 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тожу кожуун чагыргазының чаңгыс аай дежурный диспетчер албанының улуг диспетчери, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Россия Федерациязының Коммунистиг партиязы» политиктиг партияның регион салбыры саналдаан.

2. Бо доктаалды парлаары-биле республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынче чорудар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш. САМБАЛА.

Каа-Хем кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязын четчелеп тургузарының дугайында

2016 чылдың март 31 №130/626-6 Кызыл хоорай

Каа-Хем кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязынга томуйлаары-биле киирген кандидатуралар талазы-биле саналдарны өөренип көргеш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелериниң болгаш референдумга киржир эргезиниң кол-кол магадылалдарының дугайында» №67-ФХ Федералдыг хоойлунуң 22, 26 чүүлдеринге, 2016 чылдың 02.08-те Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 127/615- 6 доктаалынга дүүштүр Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының **доктаадыры болза:**

1. Бадылаар эргелиг дараазында кежигүннерни составынга томуйлавышаан, Каа-Хем кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязын четчелеп тургузар:

Лидия Бидинеевна Динмей, 1965 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Сарыг-Сеп суурда С.К. Тока аттыг №2 школаның математика башкызы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр Каа-Хем кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының мурнуку составы саналдаан;

Надежда Ивановна Дюлюш, 1983 чылда төрүттүнген, эртеми тускай ортумак, Каа-Хем кожуун чагыргазының документилер-биле ажылдакчызы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Чөптүг Россия» политиктиг партиязының регион салбыры саналдаан;

Елена Матвеевна Злобина, 1975 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Каа-Хем кожуун чагыргазының чер харылзааларының талазы-биле 1 категорияның специализи, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр Бүгү-российняның «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партиязының Тыва регион салбыры саналдаан;

Татьяна Ивановна Коледова, 1955 чылда төрүттүнген, эртеми тускай ортумак, Сарыг-Сеп суурда №5 уруглар садында улуг медицина сестразы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Россия Федерациязының Коммунистиг партиязы» политиктиг партияның регион салбыры саналдаан;

Галина Агбан-ооловна Куулар, 1956 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Каа-Хем кожуун чагыргазының херектер эргелекчизи, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Каа-Хем кожууну» муниципалдыг районнуң Төлээлекчилер хуралы саналдаан;

Екатерина Васильевна Леонова, 1971 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, «Тывасвязьинформнуң» Сарыг-Септе харылзаа белдириниң хуу кижилер-биле ажылдаар талазы-биле оператору, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Российняның либерал-демократтыг партиязы» политиктиг партияның Тыва регион салбыры саналдаан;

Марина Чачай-ооловна Ооржак, 1964 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Каа-Хемниң төп кожуун эмнелгезиниң божудулга салбырының эргелекчизи, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан;

Светлана Федоровна Серээдар, 1965 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Сарыг-Сеп суурда Ю.А. Гагарин аттыг №1 школаның орус дыл болгаш литература башкызы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан;

Юлия Викторовна Шинкаркина, 1980 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының аппарадының информация төвүнүң башкарыкчы специализи, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр чурттап турар чери саналдаан.

2. Бо доктаалды парлаары-биле республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынче чорудар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш. САМБАЛА.

Кызыл кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязын четчелеп тургузарының дугайында

2016 чылдың март 31 №130/628-6 Кызыл хоорай

Кызыл кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязынга томуйлаары-биле киирген кандидатуралар талазы-биле саналдарны өөренип көргеш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелериниң болгаш референдумга киржир эргезиниң кол-кол магадылалдарының дугайында» №67-ФХ Федералдыг хоойлунуң 22, 26 чүүлдеринге, 2016 чылдың 02.08-те Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 127/615- 6 доктаалынга дүүштүр Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының **доктаадыры болза:**

1.Бадылаар эргелиг дараазында кежигүннерни составынга томуйлавышаан, Кызыл кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязын четчелеп тургузар:

Эрес-оол Александрович Ангыр-оол, 1985 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Кызыл кожуунда «Авырга» спорт школазы муниципалдыг өөредилге албан чериниң директору, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан.

Лариса Маадыр-ооловна Дадар-оол, 1965 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, РФ-тиң Пенсия фондузунуң Кызыл районда эргелелиниң башкарыкчы специалист-эксперти, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр Бүгү-российняның «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партиязының регион салбыры саналдаан.

Роза Дончуновна Дандар, 1967 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Кызыл кожуун чагыргазының күш-ажыл болгаш социал камгалал эргелелиниң начальниги, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан.

Вадим Комбуевич Куулар, 1961 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тыва Республиканың Дээди Хуралының (парламентизиниң) аппарадының күрүне-эрге-хоойлу эргелелиниң килдис начальниги, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Российняның патриоттары» политиктиг партияның регион салбыры саналдаан.

Нина Александровна Куулар, 1956 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Кызыл кожуунда уругларның немелде өөредилгезиниң «Эврика» бюджет албан чериниң директору, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр чурттап турар чери саналдаан.

Айдыс Алексеевич Саая, 1987 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Кызыл кожуунда элээдилерниң «Авырга» өөредилге албан чериниң кол бухгалтери, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр чурттап турар чери саналдаан.

Ирина Начин-ооловна Саая, 1971 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Күрүне статистиказының федералдыг албанының Тыва Республикада девискээр органының инструктору, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Россия Федерациязының Коммунистиг партиязы» политиктиг партияның регион салбыры саналдаан.

Елена Анатольевна Снеткова, 1964 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Кызыл кожууннуң Көк-Тей ортумак школазының директору, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Российняның либерал-демократтыг партиязы» политиктиг партияның Тыва регион салбыры саналдаан.

Айдысмаа Кара-ооловна Хавакчык, 1979 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының аппарадының информация төвүнүң кол специализи, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр Кызыл кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязының мурнуку составы саналдаан.

2. Бо доктаалды парлаары-биле республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынче чорудар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш. САМБАЛА.

Эрзин кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязын четчелеп тургузарының дугайында

2016 чылдың март 31 №130/630-6 Кызыл хоорай

Эрзин кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязынга томуйлаары-биле киирген кандидатуралар талазы-биле саналдарны өөренип көргеш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелериниң болгаш референдумга киржир эргезиниң кол-кол магадылалдарының дугайында» №67-ФХ Федералдыг хоойлунуң 22, 26 чүүлдеринге, 2016 чылдың 02.08-те Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 127/615- 6 доктаалынга дүүштүр Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының **доктаадыры болза:**

1. Бадылаар эргелиг дараазында кежигүннерни составынга томуйлавышаан, Эрзин кожууннуң девискээр соңгулда комиссиязын четчелеп тургузар:

Ирина Александровна Дүпчүр, 1959 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Эрзин кожууннуң Эрзин суурда С. Чакар аттыг ортумак школаның социал педагогу, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан.

Байыр-кыс Александровна Кур, 1977 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Эрзин кожуунда чонну ажылга хаара тудар төптүң күш-ажыл рыногунуң талазы-биле специализи, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр Бүгү-российняның «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партиязының регион салбыры саналдаан.

Буян Кыргысович Лопсан, 1980 чылда төрүттүнген, эртеми тускай ортумак, түр ажылдавайн турар, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Россия Федерациязының Коммунистиг партиязы» политиктиг партияның регион салбыры саналдаан.

Михаил Валерьевич Середкин, 1980 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тыва Республиканың Арга-арыг ажыл-агыйының талазы-биле күрүне комитединиң килдис начальниги, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Российняның либерал-демократтыг партиязы» политиктиг партияның Тыва регион салбыры саналдаан.

Семен Иванович Сотнам, 1964 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Эрзин кожууннуң чагыргазының даргазының оралакчызының хүлээлгезин күүседип турар, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан.

Белек Михайловна Соян, 1978 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Эрзин кожууннуң контроль-саналга органының инспектору, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан.

Светлана Николаевна Хайдып, 1952 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Эрзин кожууннуң Эрзин суурда С. Чакар аттыг ортумак школаның орус дыл болгаш литература башкызы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр чурттап турар чери саналдаан.

Марина Ермолаевна Чикчит, 1960 чылда төрүттүнген, эртеми тускай ортумак, Эрзинниң төп кожуун эмнелгезиниң кол акушерказы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан.

Росина Юрьевна Ынаалай, 1984 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, хуу сайгарлыкчы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Чөптүг Россия» политиктиг партияның регион салбыры саналдаан.

2. Бо доктаалды парлаары-биле республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынче чорудар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш. САМБАЛА.

Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязын четчелеп тургузарының дугайында

2016 чылдың март 31 №130/632-6 Кызыл хоорай

Кызыл хоорайның 2016-2021 чылдарда девискээр соңгулда комиссиязының составынга томуйлаары-биле киирген кандидатуралар талазы-биле саналдарны өөренип көргеш, «Россия Федерациязының хамаатыларының соңгулда эргелериниң болгаш референдумга киржир эргезиниң кол-кол магадылалдарының дугайында» №67-ФХ Федералдыг хоойлунуң 22, 26 чүүлдеринге, 2016 чылдың 02.08-те Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының 127/615-6 доктаалынга дүүштүр Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының **доктаадыры болза:**

1. Бадылаар эргелиг дараазында кежигүннерни составынга томуйлавышаан, Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязын четчелеп тургузар:

Жанна Седип-ооловна Бирилей, 1965 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, «Тываның тудуг техникуму» профессионал өөредилге чериниң столовая эргелекчизи, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан.

Артына Андреевич Бузур-оол, 1981 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тыва Республиканың Баштыңының Администрациязының болгаш Тыва Республиканың Чазааның Аппарадының эргелел начальнигиниң оралакчызы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Российняның патриоттары»» политиктиг партиязының регион салбыры саналдаан;

Тарас Владимирович Гнатенко, 1982 чылда төрүттүнген, эртеми тускай ортумак, Кызыл хоорайда №12 школаның директорунуң ажыл-агый талазы-биле оралакчызы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Российняның либерал-демократтыг партиязы» политиктиг партияның регион салбыры саналдаан;

Маадыр Николаевич Кара-оол, 1979 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, «Тыва Республикада ээзиртир суксунну мөөңнеп садар төп» КУБ-туң директору, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Россия Федерациязының Коммунистиг партиязы» политиктиг партияның Кызыл хоорай салбыры саналдаан;

Мариана Кызыл-ооловна Кыргыс, 1961 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тыва Республиканың Баштыңының Администрациязының болгаш Тыва Республиканың Чазааның Аппарадының департаментизиниң килдис начальниги, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр Кызыл хоорайның девискээр соңгулда комиссиязының мурнуку составы саналдаан;

Онмас Олегович Малбык-оол, 1984 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, түр ажылдавайн турар, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр чурттап турар чери саналдаан;

Владимир Алексеевич Санчат-оол, 1967 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, «Дорожно-технический сервис» МУБ-туң директору, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр «Чөптүг Росия» политиктиг партияның регион салбыры саналдаан;

Эрес-оол Ховалыгович Оруспай, 1966 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Кызыл кожуун чагыргазының даргазының оралакчызы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр Бүгү-российняның «Чаңгыс демниг Россия» политиктиг партиязының регион салбыры саналдаан;

Алексей Игорьевич Рязанов, 1968 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Тыва Республиканың юстиция херектериниң талазы-биле сайыдының бирги оралакчызы, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр чурттап турар чери саналдаан;

Шончалай Алексеевна Чымба, 1977 чылда төрүттүнген, эртеми дээди, Күрүне статистиказының федералдыг албанының девискээр органының информастыг технологиялар килдизиниң башкарыкчы специалист-эксперти, комиссияның составынга томуйлаар кылдыр ажылдап турар чери саналдаан.

2. Бо доктаалды парлаары-биле республиканың «Шын» болгаш «Тувинская правда» солуннарынче чорудар.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының даргазы Б.Д. ОНДАР.

Тыва Республиканың Соңгулда комиссиязының секретары М.Ш. САМБАЛА.

Тыва – чоннар найыралының чурту

ИМНЕЖИП-ЛЕ ТУРГАН БИС

Бойдустуң күчүзү сиңниккен делгемнерлиг, ховар дээн тускай культуралыг чоннуң девискээри — Тыва Республика. Ол кайгамчык чараш булуңнарлыг, эвилең-ээлдек чоннуг болгаш өскелерни бодунче чайгаар хаара тудуп эккээр сорунзалыг. Сөөлгү чылдарда даштыкы күрүнелерден эртемденнер, культура ажылдакчылары, хөгжүмчүлер, аян-чорукчулар хөйү-биле кээп турар апарган. РФ-тиң Журналистер эвилелиниң кежигүнү ***Галина Көк-ооловна Хомушкунуң*** *бажыңынга эрткен чылын Тываның уран чүүлүнүң, культуразының дугайында кино тырттырып келген Францияның үш хамаатызы чайлаанын дыңнааш, номчукчуларывыска сонуургадыры-биле чугаалаштым.*

Рожо Максанс, Ле Флош Гаэль, Матье Жан Батист, Рено Антонин Хомушкуларның өг-бүлези-биле.

— Галина Көк-ооловна, Франциядан аян-чорукчулар-биле канчаар, каяа душчуп алдыңар?

— Продюсер Матье Жан Батист, культура ажылдакчылары Ле Флош Гаэль болгаш Рено Антонин-биле Тывага Францияның Версаль университединиң аспирантызы тыва кыс Роланда Чондан, ооң өөнүң ээзи, француз күдээ Рожо Максанс таварыштыр таныжып алдывыс. Оларны түр када чурттадыры-биле бистиң бажыңывысты сүмелээн. Бир неделя болганда өскээр чаагайжыды туттунган бажыңче көжүрер дээрге, олар ынаваан. "Маңаа чурттаарга, дыка амданныг чемгерер болгаш кижи бүрүзү аңгы өрээлдиг-дир бис" — дээн. Бистиң ийи каът бажыңывыстың үстүнде каъдынга чурттап турдулар. Оларның аразындан эң-не аныяа Рено Антонин дыка чаптанчыг кижи. Ол хүнзедир игилдевишаан, тыва ырлар ырлаарынга дыка ынак. "Хөвең ышкаш хоюг..." деп ырының сөстерин уттупкаш, меңээ кара маң-биле халып бадып келгеш, ырының сөстерин уттупканын имнээрге, айтып бээримге, дедир үне халып чоруй баргаш, улаштыр ырлап-ла эгелээр. Чамдыкта иелээн "Хөвең ышкаш хоюг..." деп ырыны хүнзедир-даа ырлажып турдувус. Тыва сөс бүрүзүн ол кыдыраажынга бижип чайлаан.

—Даштыкы аалчыларыңар-биле очулдурукчунуң дузазы-биле чугаалажып турдуңар бе?

— Очулдурукчувус "Хараачыгай-Ласточка" немелде өөредилге төвүнүң удуртукчузу база Кызылдың 5 дугаар гимназиязының даштыкы дылдар башкызы Сайзана Хараачыгайның база Роланда Чондан, Рожо Максанстың дузазы-биле чугаалажып турдувус. Француз дыл билир эвес бис, бажыңга чүгле имнежир бис. Чамдыкта бот-боттарывыс имнежип тургаш азы словарь-биле соора-даа билчип алыр таварылгалар турган. Француз өңнүктеривисти "Чемнениңер!" деп кый дээримге, чаданы куду мурнун былаажып, кара маң-биле кээрлер. Эң-не таныыр, билир, "ынак" сөзү ол. Сайзана Хараачыгайның ачызында аалчыларывыс дыка хөй улуска ужуражып, хөй материалдарны чыып алганнар.

— Франция – Европаның база бир сайзыраңгай чурттарының бирээзи болгай. Аалчыларыңар Францияның кайы кезектеринден келген ирги?

— Рено Антонин Парижке 23 чыл чурттаан болду. Ачазының болгаш бодунуң сонуургалы – хөгжүм, уран чүүл. Амгы үеде Дижон хоорайда хөгжүмге өөренип турар студент. Ле Флош Гаэль биле Матье Жан Батист Тулон хоорайдан. Олар үжелээ Дижон хоорайның дээди национал уран чүүл школазынга кады өөренип турган. Ле Флош Гаэль — чурукчу. Матье Жан Батист: "4-5 чыл бурунгаар Сиприен Боль деп продюсер кижи-биле кино тырттырып тургаш, Тываның дугайында билип алдым. Ооң соонда интернет четкизинден тыва артистерниң хөөмейлеп, сыгыртып турар концерттерин көргеш, магадап ханмадым. Ооң кыйгызы-биле ийи эжимни эвилелдеп алгаш, келгеним бо" – деп чугаалаар.

— Франциядан аалчыларывыс Тываны болгаш ооң культуразының дугайында кино тырттырып келген деп үстүнде айыттыңар. Олар кымнар-биле ужуражып чугаалаштылар?

— Француз өңнүктеривистиң маадырлары: эртемденнер – Валентина Сүзүкей, Зоя Кыргыс, хамнар – Лазо Монгуш, Николай Ооржак, артистер – Шон Куирк, Александр Куулар, Игорь, Айгар Көшкендей адашкылар, Тывада чурттап турар япон башкы Мао Тереда, американ Лимон Джордж, Финляндиядан келген Микель Космос, "Тыва кызы" ансамбльден Чодураа Тумат, "Тыва" ансамбльден Эрес Ховалыг, ыраажылар – Борбак-оол Салчак, Сайлык Оммун, "алдын" холдуг ус-шевер Владимир Салчак дээш, оон-даа хөй кижилерден интервьюну алганнар.

Ле Флош Гаэль уран чүүл талазы-биле ажыл кылып, школада башкылап-даа турар болза, делегейни дескиндир аян-чорук кылырынга дендии ынак болду. Ол аңгы-аңгы чоннарның культуразын, дылын, аажы-чаңын, езу-чаңчылдарын деңней көрүп, Тывага база бо ажылды уламчылаар сорулгалыг келген. Мооң мурнунда Аргентина, Намибия, Африка, Мьянма, Бразилия, Германия, Турция дээш, ам Россияда келгени бо.

Матье Жан Батист хөөмей, сыгытты аажок сонуургааш, ооң дугайында кино тырттырар деп келген. "Кижи канчап 2-3 үнге ырлап шыдаарыл, шуут кайгамчык, солун чүүл-дүр" деп, катап-катап магадап чугаалаар кижи.

Рено Антонин хөгжүмнүң металл хевирин сонуургаар, дыңнаксаар. Тибет, моол хөөмейни металл угланыышкын-биле каттыштырып, чогаадып өөренип турар.

— Галина Көк-ооловна, "Үстүү-Хүрээ" дириг хөгжүмнүң болгаш чүдүлгениң Бүгү-делегей фестивалынга кады чораан болдуңар, аңаа хамаарыштыр аалчыларыңарның бодалдары-биле үлежип көрүңерем?

— Ле Флош Гаэль: "Үстүү-Хүрээ" фестивалы — чурттар аразының харылзаазын тудуп, чоннарны чоокшулаштырып, эптиг-найыралдыг болдуруп турар, эки хемчег-дир. Ооң мурнунда Зоя Кыргыс бистерни Чадаана чоогунда Чыраа-Бажынга болган хөөмей симпозиумунга чедирип, хомус кылыр кижи-биле база ужураштырган. Бо фестиваль дириг хөгжүм, найырал болгаш чаңгыс эп-сеткилди каттыштырган, сарыг шажынны нептереткен байырлал болду. Аңаа Великобританиядан, Японияда, Даниядан, Испаниядан, Нидерландыдан, Казахстандан, Турциядан, Америкадан, Франциядан, Швейцариядан, Чехиядан келген 89 хоорайларның хөгжүмге ынактар чыылганы кайгамчык. Бис оларның-биле майгын хоорайжыгашка чурттап, таныжып, эки дыштанып алдывыс. Дүнеки одаг, дүмбей дээр, сылдыстарга чедип турар ышкаш, дээр шаар чаштаан көстер... Кайгамчык чурумал " – деп, ол чугаалап турду.

— Тываның кол национал найырларының бирээзи – республиканың малчыннарынга алдар болдурган "Наадым-2015" база Даа кожууннуң 250 чылының байырлалдары база чаңгыс үеде болган болгай. Француз аалчылар өгбелеривистиң оюннарының кайызын улуг сонуургал-биле көрдүлер?

— Матье Жан Батист аът чарыжын аажок-ла сонуургап, национал идик-хеп кеткен аъттар мунукчуларын шуут кайгап ханмаан. Ол ышкаш сүрлүг, күштүг, аваангыр мөгелерниң хүрежин магадап, кинозунга тырттырып алды.

— Аалчыларывысты Бай-Тайга кожуунга четкеш келген деп база дыңнадым...

— Республиканың алдарлыг артизи Борбак-оол Салчак оларны аңаа чедирген. "Тываның агаар-бойдузу катаптаттынмастыр, арыг болгаш «күчү-күштүң» черлери хөй. Ылаңгыя Бай-Тайга кожууннуң көктүг-шыктыг, чүзүн-баазын өңнүг чечектер шыпкан хевис дег чараш делгемнери, мөңгүннелип чыдар даглары кижиниң сагыш-сеткилин доюлдуптар болду. Уран-шевер даш чонукчузу, тыва хөгжүм херекселдери кылыр мастер Владимир Салчактың ажылдары тускай-дыр. Мындыг онзагай кижи-биле ужурашканывыс уттундурбас болуушкун" – деп, сеткил хайныгыышкынныг олар чугаалап турдулар. Ол ышкаш Каа-Хем кожуунда Эржейниң эрги чүдүлгелиг кижилери-биле база ужурашкан.

Бир катап эм шынарлыг Дус-Хөлче, очулдурукчу чокка, аалчыларывысты дыштандырып чедирген бис. "Хөл дустуг, ынаар шымнып болбас" деп имнеп турумда-ла, соора билип алга-
ны ол ыйнаан, Рено Ан
кара-маң-биле шурапкан
үнүп келзе-ле, карактары
берген кижи. Дыл билбе
чүве ол-дур ийин.

— Тыва национал
чемни база аажок со
гаан боор?

— Бир катап албан-
"Азия" рыногундан хөй
эккелгеннер. Хойну тыва ч
езугаар дөгерериви­ске
зинден төнчүзүнге чедир
сонуургал-биле көрге
Эң-не сонуургаар чеми –
чы, бууза. Өөм ээзи Влад
Бавуевичиниң быжырган
ныларынга база дыка ын
Аңаа немелде кылдыр чи
сүт азы өремени салып каа
блиныны алгаш, өремеге а
гирзиг сүтке ынак болзун
кайы-бирээзин шилип ал
дээш, ийи тавакче көрг
имнээримге, олар иелд
холуп алгаш, чип-даа т
лар. Француз кыс аалчыв
Флош Гаэль чем кылып б
болган. Бай-Тайгага аалга
бергеш, соок суглуг пашч
карон кылыглары биле до
морковьту уруптарга, малчь
аайын тыппайн, кайгап т
дээр. Аалчыларывыс ч
өттүр ажы-төлүвүс дег
берген. Мен оларга аъш-
кезээде хоолулуг, янзы-
кылырын кызыдар турган
Оон аңгыда кудуктан үнүп
сугну – аржаан-дыр дээш,
катап соок сугну үндүр ба
ижип-ле турарлар.

— Чайны өттүр аалчыл
выс дыка хөй өңнүкте
апарган-дыр. Тывага к
кээр күзелин илеретт
бе?

— "Тывалар дыка биче
килдиг, дузааргак, эвилең-
дек, эп-найыралга ынак,
улус-тур. Бойдус чурумалы
гамчык, катаптаттынмас ча
Чаңгыс чугаалап каар чүүл
– тыва дылыңарны камн
болзуңарза эки. Бистиң
ажылдап турган улузуву
аразында боттарының т
дылын билбес кижилер ба
эскергеш, кайгадывыс. А б
тыва дыл дыка чараш бо
– деп, олар онзалап чуга
дылар.

Француз аалчыларывыс
зана Владимировнага, Рола
Чонданга, өөнүң ээзи Рожо
санска, Светлана, Шон Ку
терге өөрүп четтиргенин
реттилер. "Тываны болгаш
культуразын мындыг кыска
долузу-биле ажыдып, көргү
болдунмас. Ынчангаш ке
чылын кээрин кызыдар бис.
чонга улуу-биле четтирди
База катап ужурашкыже" –
Рено Антонин чылыы-биле
гаалады. Ол чанарда, игил,
хураган алгыларын, чонар-д
тан суй-белектер садып ал
Бис аалчыларывыска, о
бистерге өөренип, чаңчыга
ген болгаш, байырлажып т
ыглажып-даа, куспактажып-
шаг болдувус.

— Галина Көк-оолов
солун интервью бергени
дээш четтирдим.

Шончалай ХОВАЛ

Чурукту хуу архивтен ал

ӨГБЕЛЕРИВИСТИҢ ЧААГАЙ ЧАҢЧЫЛДАРЫНЫҢ УЖУР-ДУЗАЗЫ

ртген 2015 чыл — Тыва-гбелеривистиң чаагай чаң-дарын сагыырының чылы ган. А бо 2016 чылды Тываның ыларынга хүндүткел чылы кыл-чарлаан. Бо ийи хемчег чүгле иниң мөзү-шынар кижизидилге-е эвес, а ниитилелдиң хөгжүп, ыраарынга улуг ужур-дузалыг.

Бистиң өгбелеривистиң сагып чо-н чаңчылдарын катап эгиткени ем-херек үүлгедиишкиннерин баш ңгаар болдурбазынга, чоннуң ьтуразын, национал чоргааралын идеринге ужур-дузалыг. Ооң чижээ, тиң кожуунувус социал-экономиктиг үлде талазы-биле республиканың уннарының аразынга 16 дугаар де турган болза, а ам 3, 4 дугаар перде. А культура, спорт талазы-е ийи чыл улаштыр бирги черде.

Кожуунувуста чүгле Тываны эвес, а Россияны бүгү делегейге алдаржыткан Диана Доктугу кикбоксиге ийи дакпыр делегей чемпиону, эрткен юбилейлиг чылда «Тыва — бистиң өргээвис» деп фестивальга бистиң кожуунувус гран-при шаңналды алган. Маңаа республиканың уран чүүл төөгүзүнге эң-не хөй эр киржикчилиг (150 кижи) ниити ыры бистиң кожууннуу болган.Чагырыкчывыс Мерген Анай-оол боду баштап алгаш киришкеш, үлегерин көргүскен. 2015 чылдың түңнелдери-биле алырга, кем-херек үүлгедиишкиннериниң чавырылганы дээш, республикага бистиң кожуунувус 1-ги черде болган. Ынчангаш кожууннуң полициязынга тускай дериттинген автомашинаны берген, 5 полиция ажылдакчылары ТР-ниң Чазак шаңналдарын алган.

Бо чылын Шагаа хүннеринде, Март 8 байырлалында бистиң кожуун чагыргазының даргазы, Улуг-Хемниң оглу, Мерген Кыргысович Анай-оол хоочуннар-биле чолукшулганы кылып, кижи бүрүзүнге ак кадакты, тыва шайны сөңнеп сунган. Чолукшулганы кысказы-биле тайылбырлаарга мындыг. «Чолукшулга» дээрге арыг моол сөс. 12 вектиң төнчүзүнде, сарыг шажынның кидин хөгжүп турар үезинде, чолукшулга бодунуң туружун, ээлерин тыва берген...

Өгбелеривистиң чаагай чаңчылдарын сагып, ону аныяк-өскенге билиндирип, суртаалдап чоруур болзувусса, амыдыралда бар четпестеривис эттинип, чедиишкиннер чайгаар кээр деп бодаар мен.

Дадар-оол ДАНЗЫН-ООЛ,
ТР-ниң алдарлыг ажылдакчызы.

Үүлгедиг болгаш яла

КҮРҮНЕ АКШАЗЫН ООРЛААНЫ ДЭЭШ

Онза улуг хемчээлдиг акша-хөреңгини оорлап шиңгээткени дээш, Мөңгүн-Тайга кожуунуң Мугур-Аксы суурда почта салбырының начальниги турган кижини шииткен.

Россияның Айыыл чок чорук албанының Тыва Республикада эргелелиниң истелге салбырының илереткени болза, 2014 чылдың апрельден август айга чедир Айлаңмаа Бадыгыр дээрзи «Почта России» күрүнениң федералдыг унитарлыг бүдүрүлгезиниң филиалы Тыва Республикада почта харылзаазының Мугур-Аксы суурда салбырының начальниги болуп ажылдап тургаш, бодунуң албан-хүлээлге байдалын ажыглап, 1180000 (бир миллион чүс сезен муң) рубльди почта салбырының операция кассазындан оорлааш, бодунуң хереглелдеринге ажыглаан.

Суд Айлаңмаа Бадыгырны улуг хемчээлдиг акша оорлаанынга буруулуг деп санаан болгаш ниити чурумнуг эдип чазаар колонияга херээн 2 чыл 6 айда эрттирер кылдыр шииткен. Ол шииткел күштүг болуп кирген.

Россияның Айыыл чок чорук албанының Тыва Республикада эргелелиниң парлалга албаны.

МАШИНАЗЫНЫҢ ДҮРГЕНИН ООЖУМНАТПААН

Чадаг улус эртер, башкарылга чок кудумчу белдиринге машиназының дүргенин оожумнатпаан чолаачы бичии оолду таваргаш, ооң кадыкшылынга аар когаралды чедирген.

Чодураа Чагар-оол деп хамаатыны Кызылдың хоорай суду РФ-тиң КК-зиниң 264 чүүлүнүң 1 кезээнде көрдүнген үүлгедиишкинге буруулуг деп санаан. Ол дээрге автомобиль башкарып чораан чолаачының орук дүрүмүн хажытканындан кижиниң кадыкшылынга оваарымча чогу-биле аар кемдээшкинни чедиргени-дир.

Суд сайгарылгазының үезинде илерээни, 2015 чылдың октябрь 7-де, эртенги үеде Чагар-оол деп херээжен чолаачы «Kia-Spectra» автомобиль-биле хоорайның барыын талазынче бар чорааш, Магистральная кудумчузунда машина эртер оруктуң солагай талазынга чоруп орган. Сергей Лазо кудумчузу, 40 дугаар бажыңның дужунда орукта «Чадаг улус эртер чер» деп демдектиң мурнунга бир машинаның улус эрттирип турарын Чодураа көрген. Ындыг турбуже, Чагар-оол РФ-тиң Орук дүрүмүнүң негелдезин хажыдып, машиназының дүргенин безин оожумнатпайн, оруун уламчылаан. Ол үеде демги турган машинаның мурнундан бичии оол көстүп келген, ол орукту чадаг улус кылаштаар демдек-биле кежип чыткан.

Чагар-оол машиназын доктаадып четтикпээн, мурнуку кезээ-биле оолду тавартыпкан, шак ындыг бодунуң оваарымча чок чоруу-биле бичии кижиге аар кемдээшкинни чедирген.

Кызыл хоорай суду Чагар-оолдуң хосталгазын бир чылга кызыгаарлаан.

Валентина ООРЖАК,
Кызыл хоорайның прокурорунуң улуг дузалакчызы.

ГРАНАТА ДЭЭШ ХАРЫЫЛААР

Оваарымча чок чоруу-биле бичии кижини өлүмге чедирген, а ол ышкаш боо-чепсекти хоойлуга чөрүштүр саткан хамаатыны Тывага шиидер.

Оваарымча чок чоруу-биле кижиниң амытынынга четкен болгаш боо-чепсекти хоойлуга чөрүштүр шыгжап турган 54 харлыг чурттакчының херээн истекчилер дооскан.

2001 чылда ол эр кижи бажыңга кылган хол гранатазын бир кижиден садып алган чүве-дир. Ол чепсекти бодунуң чурттап турар хуу бажыңының девискээринде тоймаглап каапкан автомобильдиң салонунга шыгжап каан.

Бир чыл бурунгаар, 2015 чылдың февраль 20-де, 15 шак үезинде ол чепсектиң ээзиниң 6 харлыг оглу гранатаны тып алгаш, 7 харлыг эжинге берип каан. Ол айыылдыг чепсекти бичии оол алгаш, тудазын тыртыпкан. Ооң түңнелинде частыышкын болган, 7 харлыг оолдуң бажы, арны, хөрээ, холдары, буттары болгаш иштики органнары аар кемдээн. Ол-ла хүн эмнелге албан черинге ол оол медерел безин кирбейн чок апарган.

54 харлыг кижиниң буруузун бадыткап турар барымдааларны истелге органнары четчир кылдыр тыпкан болгаш кеземче херээн судче киирген.

ТР-де Истелге комитединиң медээлеринден.

• Ногаажының булуңу

ЧЕМИШЧИДИЛГЕНИ ШЫН АЖЫГЛААРЫ

Хат-чимистер болгаш ногаа ультуралары чемиштиг, шынар-г хөрзүнге негелдези улуг. Чыл ген тудум-на ажыглап турар зүнүвүстен үнүштер чемиштиг үмелдерни шиңгээдип ап тура-дан хөрзүннүң шынары баксы-алыр дүжүт эвээжээр. Ынчангаш зүннү чемиштиг чүүлдер-биле ыдарда органиктиг болгаш минедыг чемишчидилгелерни немээр.

Органиктиг чемишчидилгелер. аниктиг чемишчидилгелерге инек, , дагаа өдээ, өдектиң болгаш штерниң ириндизи (перегной), торф, пост хамааржыр.

Үнүштүң өзүп сайзыраарынга херек үмелдер өдекте шуптузу бар. Чижээ, онна инек өдээнде ортумаа-биле кг азот, 2 кг фосфор, 5 кг калий, 4 кг ьций болгаш өске-даа чугула микроементилер бар. Өдекти аргалыг-ла лза үлдүрерип ирээш, ириндиже лчий бергенде, ажыглаары таарымлыг. Ынчангаш инек азы аъттың чаа ээн баштай огурец өстүрер парникке лгаш, чайладыр суггарып ириткеш, үн ногаалар чалдарынга, каттар зүнче урар. Картофель болгаш ногаа уруунга, чалдарынга өдекти немээр-, хөрзүн-биле холуштур хүүрек-биле п тургаш сайгарар. Бир эвес ирээн екти хөрзүн кырынга төп каар болвусса, чамдык бүдүмелдер агаарже галып үне бээр. Чижээ, азот дүргени-ле ылгалып үнгеш, чемишчидилгениң ынарын баксырадыр. Өдектиң ирин-зи эң-не үнелиг чемиш. Ында үнүшке гула чемиштиг элементилер хөй, арны үнүш сугга ээилген турда кончуг лени-биле сиңирип, дазылдарының зазы-биле чем кылдыр соруп алыр. ртумаа-биле 1 дөрбелчин метр черге 2-3 кг өдек ириндизин чылдың-на немей урары чугула.

Инек болгаш аът өдээн сугга 3-4 хондурарга, ажыктыг бүдүмелдер (азот, калий) эсти бээр. Мындыг өдектиң хандызын чайгы үеде культурлуг үнүштерге немелде чемиш кылдыр бээр. Чижээ, бир доскаар сугга 2 кочал инек азы аът өдээ негеттинер.

Органиктиг чемишчидилгениң иштинде эң-не үнелии – дагаа өдээ. Ооң үнелиг шынарлары: чемиштиг кол элементилер ооң составында хөй, үнүш оларны кончуг дүргени-биле шиңгээдип, бодунуң өзүлде сайзыралынга ажыглаар. Чаа дагаа өдээнде азот 1,3 хуу, фосфор 1,7 хуу, калий 0,9 хуу, а кургаткан дагаа өдээнде оларның үнези 2 катап улгадыр. Ынчангаш дагаа өдээн кургагга үр шыгжавышаан, чоорту ажыглап болур. Дагаа өдээн хөрзүнге кургагга немеп болур, ооң ажыглаар хемчээли инек өдээнге дөмейлээрге, эвээш: 1 дөрбелчин метр шөлге чартык килограммны чажар. Хөй кезиинде дагаа өдээн чайгы немелде чемиш кылдыр ооң сугга ээилдириин ажыглаар. 1 доскаар сугга чартык кочал өдекти 2-3 хонук ээилдиргеш, ооң хандызы-биле үнүштүң сывының чоогунда хөрзүннү суггарар.

Органиктиг чемишчидилге компост — үнүштерниң артынчылары (бүрүлер, сыптар) база бок үнүштерни чыггаш, хааржакка азы оңгарга довурак-биле дес-дараалаштыр салгаш, иридип тургаш алган чемиш. Бок үнүштүң артынчыларын 1-2 чылдар иштинде суг азы чаъс суунуң дузазы-биле шык чыткаш ириндил компост апарган болур. Ону оңгардан үндүр эшкеш, картофель шөлүнге немээр ажыктыг чемиш.

Бүгү органиктиг чемишчидилгелер чүгле хөрзүннүң шынарын экижидип турар эвес, а ооң механиктиг тургузуун база экижидер. Ынчан хөрзүнче суг, агаар эки киргеш, үнүштүң дазылының өзеринге таарымчалыг байдалды тургузар.

Ыяш хүлү үнелиг чемишчидилге, ында ажыктыг макроэлементилер: калий, кальций, магний, фосфор болгаш хөй санныг элементилер: демир, бор, чес болгаш оон-даа өскелер бар. Хүлде бар кальций кужурлуг ажыктыг хөрзүннү экижидип, ооң хоралыг чүүлдерин эвээжедир. Хүлдү картофель, согуна, морковь, капуста шөлүнге көвүдедир төгер, инек-карааның өзүлдезинге дыка дузалыг. 1 дөрбелчин метр шөлге 0,5 кг хүлдү чажар. Ооң ээилдириин чайгы немелде чемишчидилге кылдыр ажыглаарын утпаалыңар. 1 кочал сугга 2 стакан иштиг хүлдү 2 хондур тургускаш, ооң ээилдирии-биле капустаны, согунаны, морковьту чаштырары чугула. Ыяш хүлү-биле капустаның курттарынга удур кургаг бодун чажып, оларны чок кылып болур.

Чугайлыг чемишчидилгелер: өшкен чугай, чугай-пушонка (химия үлетпүрү үндүрүп турар). Чугайда кол чүүл – кальций. Ажык кужурлуг хөрзүннү чымчадыр – кол-ла арга. Ынчангаш кужурлуг черде хөрзүннүң кырынга агарып үнүп келир кужурга удур өшкен чугайның артынчызын көвүдедир урар.

Тывада инек өдээ хөй болганда, ону үргүлчү чажып, немеп, хөрзүн-биле холуштургаш, эки суггарарга, хөй минералдыг чемишчидилгелерни солуп турар. Чайгы немелде чемгерилге үезинде аъттың, дагааның өдээн, ыяш хүлүн чогуур үезинде ажыглап болур.

Шончалай ХОВАЛЫГ
белеткээн.

БАЖЫҢ ЧАНЫНЫҢ АЖЫЛ-ИЖИ

Сөөлгү үеде огород, сад өстүринге чон кончуг сонуургалдыг парган. Ылаңгыя бо хүннерде пустуң амыдырал байдалы деңески эвес болгай. Ынчангаш огород, ад тарыыры чугула.

Огород, сад өстүрер дугайында ртемденнер-даа, арга-дуржулгалыг адчылар, огородчулар-даа эвээш вес номнарны бижээн. Олардан эйнү билип ап болур. Ынчалза-даа ерниң агаар-бойдузу дөмей эвес, амдык черлерге таарчыр үнүштер өске ерлерге таарышпайн-даа баар. Черлерниң хөрзүнү чаңгыс аай эвес: ир черлер элезиннелчек, өскелери — ой-довурактыг, үшкүлери – кужурлуг зы тулаалыг болгулаар. Ооң кадында жык эвес, хат-салгын уунда турар ачаларда үнүштерниң үнери база аңгы-аңгы болгай.

Ынчангаш эртемге үндезилеп, дуржулгалыг огородчуларның арга-сүмезин ажыглавышаан, үнүш өстүрер талазыбиле тус черге таарышкан, боттуң хөй чылдарда ажыглап, хайгаарап келген арга-дуржулгазы база чыгдынып келир.

Хөй чылдарда огород ажылын кылып, арга-дуржулганы шиңгээдип алыры артык эвес. Сад, огород ажылын шиитпирлиг тудуп кирериниң мурнунда кижи бүрүзү бодунуң бар аргаларын көрүп, үе-шагын, кадыкшылының байдалын шүгдүнери албан. Ол-даа хоржок боор, сөөлүнде болгай аан деп, чамдык улус соңгаарладыр. Ындыг чигзиинчиг үеде кижиге ажылды кылып эгелээрин-ге, бичии-даа болза хей-аът киирикчиге, бичии-даа болза хей-аът киирикчи идиг тыптып келирге, дораан-на кадыг-берге-даа болза ажыктыг ажылче карактыы шимгеш, кириптер болза эки.

Кандыг-даа ажылды эгелээрде, ооң бергелерин санавайн, оожум, бичиилеп шенеп көөрү артык эвес. Огород ажылын эгелээн соонда, чоорту ооң хыын тып, ону чылдың-на улам сайзырадып, баштайгы ажылдың түңнелин үндүрүп, келир чылын оон-даа эки кылыр деп шиитпирлеп алырга, сонуургал улгадыр. Харын-даа 1-2 чыл эрткен соонда, күс чоокшулап келирге, кылып четтикпээн ажылдарын көргеш, хомудап, кышкы үеде час кажан келирин четтиклейн манап орар апаар.

Амгы чурттап турар үевисте аъш-чемивиске немей ногаа аймаа улуг дузалыг. Огород, сад ажылын кылып кириптерге, ында нарын чүве чок, маңаа немей чүгле сонуургал херек.

Галина КОНЧУК.

ОНЗАГАЙ 10 «А»

Школаны доосканывыс үеден бээр,
Угжок ырап, дөртен чылдар
эрте берди,
Ынчалза-даа чалыы үем,
эжим-өөрүм,
Ынак школам, башкыларым
уттундурбаан.

Уя болган школавыстан үнген
соонда,
Ужудукчу, эмчи, башкы, экономист,
Эртемденнер, ажылчыннар,
малчыннар боол,
Эргим школа адын черле
сыкпайн чор бис.

Удавас 80 чыл юбилейи чоокшулап орар Бай-Тайга кожууннуң Тээли суурнуң Владимир Бораевич Кара-Сал аттыг №1 ортумак школазын 1976 чылда шупту 103 кижи доостувус. Оон бээр 40 чыл эрткен. Ол дооскан класстарның аразында онзагай найыралдыг, чаңгыс өг-бүлениң төлдери дег 10 «а» клазывысты сактып олур мен.

Бистиң класс. 1974-75 ч.ч.

Бо чылын школавыс 80 харлаар, а бистер 40 чылдаар бис. Ынчан эге школа Карл Маркс кудумчузунга турган. Кол кудумчуга школа, интернат, столовая, вокзал, клуб, садыглар, амыдырал-хандырылга комбинады, суд, райпо, райкүүском, чунар-бажың, военкомат, милиция, банк албан черлери турган. Амгы үеде бо албан черлери үе хөгжээни-биле шупту өске кудумчуларже тарай көшкен.

Бирги классче бисти Кызылдың башкы училищезин чаа-ла дооскан аныяк башкы хүлээп алган. Башкывыс кирип кээрге, көрүп орарымга, ортумак дурт-сынныг, бажының дүгүн артында борбактап алган, көк платьелиг, хүлүмзүрүп алган чалыы, чараш тыва башкы болду. Ол бистер-биле, мендилешкеш: «Сентябрь 1-ниң хүнү-биле, уруглар, биргиклассчылар болганыңар дээш байыр чедирип тур мен. Мени Роза Салчаковна Онгай-оол дээр, силерниң 1 «а» клазыңар башкызы мен» — деп, бодун таныштырды. Класска ынчан таптыг-ла 36 бичии курзукпайлар бир-ле дугаар парта артынга саадап олурган хүнүвүс. Ынчалдыр-ла школачы амыдыралывыс эгелээн.

Баштайгы «А» деп үжүктү өөреткен башкывыстың билиг бээри-даа шыырак, санга-даа, орус, тыва дылдарга-даа дескизи хөлчок. Клазывыска эки өөренир кыстар, оолдар хөй турган, ортумак-даа өөренир улус бар. Кошкак өөренир өөреникчилерни Роза Салчаковна кичээл соонда арттырып алгаш, «Үжүглелди» кончуг таптыг номчудар. Башкывыс өөреникчилериниң билии дээш хөлчок кызар турган. Валера Хомушкунуң дыка дүрген номчуурун сактыр мен. Роза Салчаковна кол эртемнерден аңгыда, күш-ажыл, ыры, күш-культура, чурук кичээлдерин шуптузун эрттирер. Өөредилгеден дашкаар экскурсиялаар, «Зарница» оюнунга киржир бис. Ол оюн дыка солун эртер турган, «а» класс кызыл погоннарлыг, а «б» класс көк погоннарлыг ойнаар болгай. Ынчан школа директору орус дыл башкызы Сергей Сарыгович Хертек турган. Ол башкының кичээл эрттиреридаа кончуг шыырак, шүлүк номчуурда суг болза, карактарын шала имиртипкеш, одуруглар аразынга кылаштап тургаш, чугаалаар турган.

Октябрят, пионер, комсомол кежигүнүнге хүлээп алыры дыка шыңгыы, харыысалгалыг. Май 19-та, пионерлер хүнүнде, улуг одаг кыпсыры чаңчыл турган. Аңаа пионер организациязынче чаа кежигүннер хүлээп алыр, одагны долгандыр ырлажып, танцылап, ойнап-хөглеп кежээлээр чүве болгай. Эң эки өөредилгелиг пионер ол улуг одагны кыпсыр. Суурнуң чону безин аңаа чыглып кээр чүве.

Бир улдуң доостурга-ла, бистиң класстың өөредилгези 100 хуу тергиин болур. Школаның хөй-нииты ажылдарынга идепкейживис аажок. 1968 чылда Дөң-Терезин школазы дүшкенде, 4 өөреникчи биске немешкен: Бичии-кыс Саая, Елена Очур-оол, Маадыр Хомушку, Валя Ендан.

Бешки класска чаа школаже көжүп кирген бис. Ийи каът ыяш школавыс чырык, чылыг, делгем, эртем аайы-биле аңгы класстарлыг, спорт залдыг, хуралдаар залдыг, лабораторияларлыг, библиотекалыг, буфеттиг. Орус дыл башкызы Полина Шелээевна Салчак бисти 5-ки класска хүлээп алган. Ынчан дыка шыырак башкылар турган: математика башкылары Долзаңмаа Салчаковна Суглай-оол, Шолбан Сундуевич, Долумажап Саая, тыва дыл башкызы Өлчей Салчаковна, төөгү башкызы Куусаал Севекович Салчак, география — Деспилдей Чыргал, биология — Анчымаа Саныңмааевна, химия — Татьяна Шыыраповна Сендоо, автодело башкылары Даваа Хертекович Аймаа, Каңоол Хертек, шериг херээ башкызы Көк-оол Байырович Салчак.

Мээң эки сактырым Калашников автомадын каш секунда тургузунда адыргаш, чыып турганывыс дыка солун. Күш-культура башкызы орус аймак Кондрат Алексеевичиниң кичээлдери база эң-не солун эртер чүве. Ылаңгыя кышкы үеде калбак шуугай хүүректер-биле дошту аштааш, конькилээр турдувус. Кондрат Алексеевич биске чуңгулаар кылдыр 30 ажыг конькини рюкзагынга чүктеп эккээр. Баштай ону теп чадап, чаңгыс буттап-даа турар бис, оон чоорту узун-узун кылдыр теп тургаш, дошка сыыладыр халып өөрени бээр чүве. Тээлиниң даг баарында чайгаар бүткен хөлге барып конькилээр турган, ортузунга улуг маргылдаа эртер шөлдү көрүнчүк ышкаш, кылаңайнып турар кылдыр аштап каар. Мячилиг хоккей маргылдаалары аңаа эртер турган. Башкывыс 10 класска чедир бисти башкылааш, өг-бүлезиниң аайы-биле Туранче көжүп чорупкан. Алды класска күш-культураны Николай Ойдуп башкывыс эрттирип эгелээн. Ол дыка биче сеткилдиг, аныяк башкывыс хенертен аарааш, электен-не «аъдының бажы хоя берген». Доозукчу чылывыста Полина Шелээевна башкывыс узун шөлээже үнгеш,

Башкывыс Р.С.Кончай-оол-биле 20 чылдааныывыста.

10 классты башкывыс чок, бот
дооскан бис. Клазывыс дарга
Делгер биле комсоргувус Зоя Шаг
кывысты солуп, бисти удуртуп-ба
турганнар. Ол үеде практика э
келген аныяк башкылар Саая С
Вячеслав Паву, Олег башкы кез
дап турган.

Чаңгысклассчылар аравыста
йыралдыг, бот-боттарывыска дуз
хөй-нииты ажылдарынга киржир т
Хову, шөлдерге сиген бөлүп, калу
тошка, тараа ажаажыр, ынчан с
дүжүдү дыка-ла арбын болур. А
машина кырынга олурупкаш, ы
чедер турган бис. Күш-ажыл ки
колдуунда-ла шөлге эртер тург
ажылга өөренип, дадыккан боор

Школага эртер янзы-бүрү тем
жээлерге, мөөрейлерге, олимпиа
хол бөмбүү, баскетбол, теннис ма
ларынга бистиң 10 «а» клазывыс
1-2-ги черлерни алыр турган. Ол
кы дыштанылга үезинде баштай
оон районга фестиваль эртер тург
бир сактыр чүүлүм — 7 класск
оолдарывыс «Тачанканы», а
«Пингвиннерни» танцылааш, 1-
алгаш, дипломнар-биле шаңнатк
Ынчан бистиң вожатыйывыс Бор
ович Очур турган. Ол ам Кызылды
зында ажылдап турар.

Клазывыс оолдары дыка тала
школага ол үеде ВИА ансамбли
алганнар. Чомдаан Самдан, Ант
гитарага ойнаар, ырлаар, Борис
барабан соктаар. Школаның ке
бистиң оолдарның ансамбли-би
турган. Оларның ырлаары дыка
аңгы-аңгы үннерге күүседир. Оо
ырыларны тып эккээрге, бүдүн к
раан өөренип алыр бис. Темалы
лерге диспуттар дыка солун эрт
башкылар база шупту киржир.

Роза Салчаковнаның доо
өөреникчилери дыка эки били
жилер болган. 10 «а» классты
дооскан бис. Оларның 7-зи — ба
3 кижи эмчи училищезин дооскан
— бухгалтер, экономист, садыг
инженер-механик, 1 чурукчу мо
дизайнер, 2 оол автоорук ажылдак
7 чолаачы (бир кыс база бар), 2 ю
кижи дээди эртемниг.

Чаңгысклассчы эштерим ш
дооскаш, янзы-бүрү эртем-мергеж
дип ап, адыр бүрүзүнде ажылын
биле күрүнеге улуг үлүг-хуузун
чоруурлар. 40 чыл дээрге амыды
шапкын үези-дир. Ынчан 1976 чы
дээн чалыы назынында оолдар,
ам бо хүнде хүндүлүг дыштан
хоочуннар, баштарывыс дүктери
берген, ажы-төлдерин карактаж
талгага өөрүп чоруур бис. Ын
чаңгысклассчы эштеримге ам-да
сеткилдиг, омак-хөглүг болуру
күзедим. Орууңар ак, сүлдеңер
чорзун, онзагай 10 «а» класс.

Чашкы база чалыы үе
Чарышканзыг шуужуп эрти.
Өйү кээрге, черле ындыг,
Өөреникчи чылдар эртер.

Амыдырал дүлгүүрү боор
Алдынналдыр сиилбип каас
Аттестаттар алгандан бэ
Ам бо чылда дөртеннээн би

Дөртен чылдар дургузунда
Бергелерге торулбаан бис,
Аңгы-аңгы эртем чедип,
Амыдырап-чурттап чор бис

Төрээн, чараш Тыва черни
Чымыш ишке чүгленипкен
Чылдарывыс уттундурбас.

Сезен харлаан школамга
Алгаг-йөрээл салып тур мен,
А хамык башкыларга
Аас-кежик күзеп тур мен.

Катерина ХОМ

Тээли суур.

СПОРТ • СПОРТ • СПОРТ

ШАЙБАЛЫГ ХОККЕЙ ОЮНУ

Маргылдааның эгелээриниң чыскаалы.

Кызылда «Сүбедей» спорт ордузунуң налы дээш аныяктар аразынга шайбалыг кейге солун маргылдаа эрткен дыштаныр нерде республика найысылалынга болуп кен. Аңаа киржири-биле кожаларывыс Крас-рск крайның болгаш Хакас Республиканың андаларын чалаан. Ол маргылдаага бистиң публиканың Сүбедей аттыг командазының кейжилери база киришкеннер.

Маргылдааның байырлыг ажыдыышкынын Тыва публиканың Баштыңы Ш.В.Кара-оол ажыдып, як хоккейжилерге байырын чедиргеш, оларга тчу чедиишкиннерлиг болурун күзээш, баштай ван командаларның эң баштайгы шайбазын кырында ойнаар шөлге үнүп келгеш, октап ген. Ооң-биле командалар аразынга спортчу исел эгелээн.

Эң баштай ойнаан Танзыбейден келген «Ир- командазы-биле Черемушкиден «Энергия» андаларының оюну 0-12 санга «Энергияның» пелгези-биле төнген. Бистиң чаңгыс чер-чурттугларывыс Черногорск хоорайның «Сибиряк» командазын 6-0 санга удуп алганнар.

Солун маргылдааның сөөлгү хүнүнде чемпион ат дээш ужуражылга бистиң республиканың «Сүбедей» командазы-биле Черемушкиден келген хоккейжилерниң аразынга болган. Оларның аразынга болган чидиг оюннуң түңнели 4-2 бооп аалчыларның тиилелгези-биле төнген. Ынчангаш Черемушки хоорайдан келген аныяк хоккейжилер «Сүбедей» спорт ордузунуң шилчип чоруур кубогун чаалап алганнар.

Болуп эрткен маргылдааның түңнелдеринден алгаш көөрге, сөөлгү үеде шайбалыг хоккейге бистиң республиканың спортчуларының ниити белеткели мооң мурнунда чылдарда турганындан оранчок бедээнин бадыткап турар. Ында өске черлерден келген тренер-башкыларның киирген үлүг-хуузу база бар.

Владимир ЧАДАМБА.

Авторнуң тырттырган чуруктары.

Дошка спортчу демисел үезинде.

КАМГАЛАКЧЫ — БУЯННЫГ МЕРГЕЖИЛ

Айыылдыг мергежилдерниң бирээзинге камгалакчылар хамааржыр. Камгалакчы — берге байдалдарга таварышкан кижилерге дүрген дуза чедирер, оларның амытынын камгалаар кадыг-берге, буянныг мергежил.

Кижи бүрүзү камгалакчы бооп шыдавас, аңаа шупту талазы-биле (угаан-медерел, күш-шыдал) кадык, туруштуг, бодунуң амы-тынын бээринден кортпас, эрес-дидим, езулуг эрлер ажылдаар. Чүге дизе олар шак бүрүзүнде өске кижилерниң амы-тынын камгалаар дээш, озал-ондакка белен турарлар. Өрттен азы дош адаанче кирген, сугга дүшкен, тайга-сынга аскан туристерни, аңчыларны, балыкчыларны, хар-көшкеге бастырган азы чазылган бажың-берге. Ылаңгыя ие кижи сөөлгү минутага чедир төлүн дириг тып алыр боор деп бүзүреп олурар. Оларның ыы-сыызын, карааның чажын көөрү берге болбайн канчаар. Ынчалза-даа ажылы ындыг – кадыгланып, бодун кандыг-даа берге байдалда туттунуп билир ужурлуг. Квартал санында Красноярск хоорайдан психолог эмчилер кээп, камгалакчыларга психология темазынга кичээлдер, хыналда тестированиелер эрттирип турар.

Камгалакчы кижи үргүлчү спорт залдарга күш-дамырын доктаамал дадыктырып, угаан-медерелин сайзырадып, кадыкшылын быжыглап чоруур ужурлуг. Ынчангаш келир үеде камгалакчы болуксаар оолдарга спортка хандыкшылдыг, ма-

А.М.Кара-оолдуң Саян дагларынга читкен туристи дилээр ажылдарга киржип турганы.

шина-техника сайгарып, кылып билир, багай салдарга алыспас болза эки деп ол сүмелеп турар. балгат адаандан кижилерни уштуп тывары дээш, оон-даа өске.

Россияның ОБЯ-зының Тывада дилээр болгаш камгалаар отрядында Алексей Кара-оол камгалакчы болуп ажылдааш, 11 чыл чедип турар. Ол бо ажылче 2005 чылда оперативтиг дежурный кылдыр киргеш, 2 чыл болгаш камгалакчы бооп шилчээн. Алексей Маадыр-ооловичиниң спортка хандыкшылы школачы үелеринде Самагалдайның уругларның спорт школазындан эгелээн. Ол кожуун, республика чергелиг бокс маргылдааларынга үргүлчү киржип, шаңналдарны удаа-дараа ап келген. Кадык амыдырал, спортка ынак болгаш бо мергежилди шилип алганы-даа анаа эвес. Бо ажылдаан чылдарында улуг болуушкуннардан 2009 чылда Саян-Шушенск суг шыгжамырынга болган озал-ондакка, 2014 чылда Тожуга читкен Ми-8 вертолетту дилээр ажылдарга, 2 чыл бурунгаар Сүт-Хөлге Хемчик хемге дүшкен машинаның пассажирлерин суг дүвүнден дилеп уштур ажылдарга киришкени болгаш оон-даа хөй. Сугга дүшкен азы читкен кижини хем кыдыы, эриин дургаар, сугда чыглы берген ыяштар адаан, улуг ээремнер, суг дүвүн дургаар чай-кыш, изиг-соок дивес дилээри бо ажылдың чүгле чаңгыс кезээдир. Чоокта чаа Ильинкага читкен оолду 3 хонук дургузунда дилээш, өлген мөчүзүн тыпкаш, төрел-дөргүлүнге дамчыдып бергеннер. Өлген, читкен кижилерниң төрел-дөргүлүнге чугаалап, дамчыдары дыка

Алексей Маадыр-ооловичиниң өөнүң ишти Чейнеш Давааевна республиканың халдавырлыг аарыглар эмнелгезинде бухгалтер-кассир бооп ажылдап турар. Кара-оолдар үш ажы-төлдүг. Улуг оглу Антуан Анапа хоорайда РФ-тиң Федералдыг айыыл чок чорук албаның эрик кыдыының камгалалының институдунда, ортуну Янсурен Кызылдың №5 лицейинде 4 класста, хеймер кызы 4 харлыг Диана уруглар сады барып турар. Алексей Маадыр-оолович оолдарын ажыл-агыйжы, күш-ажылды хүндүлеп билир, спортка ынак кылдыр кижизидип чоруур.

Өскелерге берге байдалдарда ачы-дуза чедирери дег буянныг үүле чок. Ооң 10 ажыг чылдар дургузунда бо кадыг-берге, буянныг камгалакчы ажылының бадыткалы: Саян-Шушенск суг шыгжамырынга болган озал-ондакка камгалал ажылдарынга киришкени дээш «Онза байдалдар чайладырының киржикчизи» деп медаль, РФ-тиң ОБЯ-зының «Маршал Василий Чуйков» медалы, РФ-тиң ОБЯ-зының тургустунганындан бээр 25 чылынга медалы-биле шаңнатканы.

Бо чүүлдүң маадыры камгалакчывыс ТР-ниң структуралар аразынга болган лыжа маргылдаазынга чедиишкинниг киришкен. Бүзүрелдиг болгаш эрес-дидим чорууңар кезээде силерни кагбазын!

Алдынай СОЯН.

КҮРҮНЕ КЫЗЫГААРЫН ХООЙЛУГА УДУР ЭРТКЕННЕР

2016 чылдың февраль айда Эрзин район суду А. база М.-ге хамаарыштыр Россия Федерацияның хоойлузунда тургузуп кааны дүрүмнү хажытканы дээш, кеземче херээн көрген. Олар хоойлуну хажыдып, Россия Федерациязының девискээринден даштыкы чурттарже үнериниң тускай чөпшээрел бижии чокка, баш удур дугуржулга езугаар Россия Федерациязының күрүне кызыгаарын үреп, кемниг-херекти кылганнар.

Тодаргайлаарга, 2015 чылдың август 24-те 20 шак үезинде Эрзин кожууннуң Нарын сумузунуң девискээринде Артыштыг деп черге М. эжи болур А.-га Моол Республиканың кызыгаарынче эрткеш, читкен аъттарын Моолдуң девискээринден дилээрин саналдаан. Оон олар Россия Федерациязының күрүне кызыгаарын чөпшээрел тускай бижик чокка эртерин дугурушкаш, Россиядан Моолче Эрзин районнуң Нарын сумузунуң девискээринде кызыгаар демдээниң чөөн чүгүнче 150 метр черден эрткеш, Моолдуң Завхан аймааның девискээринче ханылап киргеннер.

Чыгдынган үндезинниг болгаш бадыткаттынган барымдаалар-биле А. биле М. боттарынга онааган буруузун долузу-биле билингеннер.

Суд оларның кемниг-херекке киржилгезиниң чадазын тодарадып, оларга хамаарыштыр чиигедир база аартадыр байдалдарны өөренип көрген. РФ-тиң 73 чүүлүн ажыглап, А.-ның хосталгазын 2 чылга казып шииткеш, ооң хуусаазын 1 чыл шенелдеге тургускан. М. 1 чыл 6 айга хосталгазын казыткаш, РФ-тиң 73 чүүлүн езугаар 2 чыл шенелдеге шииттирген.

Оларга немелде кеземче харыысалгазы кылдыр хайгаарап турар тускай күрүне органынга дыңнатпайн, доктаамал чурттап турар черин солувазын, ол ышкаш ук органның доктааткаты хүнде айда бир катап кээп демдегледирин, база күш-ажыл хүлээлгелерин күүседири-биле холбаалыг эвес болза, дүнеки үеде чурттап турар черин каап болбазын хүлээндирген.

М. биле А.-га хамаарыштыр шииткелдиң күүселдезин Россияның Федералдыг албаның Тыва Республикада Эрзин районнуң кеземче яла күүселдезиниң инспекциязынче чоруткан. Амгы үеде А. биле М. шииткел күш киргени-биле тускай органның хайгааралында алдынган болгаш кеземчени эртип турар.

С.В. Ойдуп.
Эрзин район суду.

Профессионал өөредилгениң «ТЫВААВТОТРАНС» өөредилге-курс комбинадының автошколазы

«В», «С», «ВС», «Д», «Е» категорияның чолаачыларын өөредириниң чыылдазын чарлап тур.

«ЭЖИҢНИ ЭДЕРТИП КЕЛ!!!» деп акцияны чарлаан. Сээң 7 хуу алырыңга эргежок чугула чүүл — чолаачылаар эргениң шынзылгазы негеттинип турар эштиг болуру!

Студентилерге чиигелделер бар!!! (студент биледиң көргүс)—1000 рубль.

Дараазында мергежилдерге өөредири-биле чыылда доктаамал чоруп турар:

-«А», «В», «С», «ВС», «Д», «ВС», «ВЕ», «СЕ» категорияларның чолаачылары;

-айыылдыг чүъктер сөөртүр чолаачыларны (ДОПОГ);

-пассажирлер аргыштырарының талазы-биле орук шимчээшкининиң дүрүмнериниң техминимуму;

-бүгү хевирлерниң чолаачыларының стажировказы;

-удуртукчуларга болгаш өрттүң айыыл чок чоруу дээш харыысалгалыг кижилерге ыяап өөренир өрт-техниктиг минимум талазы-биле кыска хуусаалыг курстар.

Төлээр хуусааны узадып болур, кичээлдерниң графигин өскертир арга бар, өөренип турар кижи бүрүзүнге онзагай кичээнгей.

Айтырыг салыр телефоннар:
(39422) 2-71-37, 2-90-09, 89607781555, Полевая кудумчузу, 120.

Долгаңар, келиңер, автошколаның дуржулгалыг башкыларынга өөрениңер, бедик мергежилдиг болуп, оруктарга чоргаар чоруңар!

Лицензия №1281, 2011 чылдың 06.14-те ТР-ниң Өөредилге адырынга хайгаарал албаны тывыскан.

Төлевирлиг үндезинге парлаан.

НОВАЯ МЕБЕЛЬ ПО 1000 РУБЛЕЙ

столы, прихожие, комоды...

Звони ***8-903-077-74-74.***

Реклама.

УАЗ автомашинага артык кезектерни

барын садып ап, чогун чагыдып ап болур. Чагыдар болза, өртээниң 50 хуузун баштай төлеп алыр. Өртээ Новосибирск хоорайныы. 20 хууга чедир чиигеделиг.

Магазин «Регион 17», Интернациональная кудумчузу, 115, (2 дугаар каът)

Тел. 8(394-22)-6-60-40, 8-913-358-08-88.

ИП ФАТЕЕВ А.Ю. ОГРНИП 315171900004490

Төлевирлиг үндезинге парлаан.

ИНФОРМАЦИОННОЕ СООБЩЕНИЕ

На основании постановления председателя сумона сельского поселения сумон Бора-Тайгинский Сут-Хольского кожууна Республики Тыва №24 от 08.04.2016 г. «О проведении публичных слушаний по вопросу изменения вида разрешенного использования (назначения) земельного участка с кадастровым номером 17:09:0301013:17 по адресу: Республика Тыва, р-н Сут-Хольский, с Бора-Тайга, ул Найырал, д 41, квартира 2 проводятся публичные слушания в помещении СДК с. Бора-Тайга, ул. Найырал, д.40 2016 года по вопросу изменения разрешенного использования (назначения) земельного участка из категории земель населенных пунктов с общей площадью 963 $м^2$ находящегося по адресу: 668162, Республика Тыва, р-н Сут-Хольский, с Бора-Тайга, ул. Найырал, д 41, квартира 2 с кадастровым номером 17:09:0301013:17 с - «Для ведения личного подсобного хозяйства на - «**для размещения объектов торговли»,**

Письменные и устные предложения по данному вопросу могут быть направлены организаторам публичных слушаний по адресу: 668162 Республика Тыва, Сут-Хольский район, село Бора-Тайга, улица Кара-Сал Павед, дом 23, администрация сельского поселения сумон Бора-Тайгинский, тел. 83944521702, электронной почте: sumonborataiga@mail.ru, контактное лицо — Куулар От-Даш Дадароолович, председатель администрации сельского поселения сумон Бора-Тайгинский Сут-Хольского кожууна РТ.

Председатель администрации сельского поселения сумон Бора-Тайгинский Сут-Хольского кожууна РТ О-Д.Д.Куулар.

ИЗВЕЩЕНИЯ

В Администрацию сельского поселения су
лигский поступило заявление от гражданки С
Салимовны о предоставлении земельного
категории земель населенных пунктов в арен
20 лет, расположенного по адресу: Республик
Хемский кожуун, с. Сесерлиг, ул. Мандараа, до
площадью 500 кв.м., разрешенное использо
индивидуального жилищного строительства.

В рамках действующего законодательства
дней со дня опубликования данной информа
страцией сельского поселения сумона Сесер
нимаются письменные заявления по данному

И.о.председателя администра
Сесерлигский Л.С.Кара-оол.

* * *

В администрацию Тоджинского района
заявление от гражданина Российской Федер
Петрович о предоставлении земельного участ
населенных пунктов на праве аренды, **под ин**
ную жилую застройку, общей площадью 20
кадастровым номером 17:11:0502048:180, ра
го по адресу (имеющиеся ориентиры): Респу
Тоджинский район с.Тоора-Хем, ул.Новая д
действующего законодательства в течении 30
опубликования данной информации админи
жинского района принимает письменные во
данному заявлению.

Ведущий специалист по ЗО И ар
Ондар Ш.Б.

* * *

В администрацию п.г.т. Каа-Хем поступил
от **Баяндай Чойганы Дембиреловны** о пред
аренду земельного участка из категории земел
пунктов, расположенного по адресу: Республи
Каа-Хем, ул. Тиилелге, д.2, с общей площадью
с кадастровым номером 17:05:1001040:391 р
использование – для индивидуального жили
тельства.

В рамках действующего законодательства
дней со дня опубликования данной информа
листом по земельным отношениям и муниципа
ществу Администрации п.г.т Каа-Хем.

Аукцион не состоится

Извещение, ранее опубликованное в га
№38(18771) от 07 апреля 2016 г. Администра
ского кожууна о предоставлении земельного
положенного по адресу: Республика Тыва, п.г.т
Тиилелге, д.2, с общей площадью 1117,0 кв.м., с
номером 17:05:1001040:391, **считать недейст**
поскольку в нем ошибочно указано о проведен

«Шын» солуннуң коллективи редакцияның ажылдакчызы Надежда Эргепке кады төрээн акызы **Монгуш Чимбий-оол Санчыдаровичиниң** аар аарааш, мөчээни-биле холбаштыр ханы кажыыдалды илергейлеп тур.

Чимбий-оол Санчыдарович 1945 чылдың октябрь 23-те Барыын-Хемчик кожууннуң Ак сумузунга төрүттүнген. Күш-ажылчы оруун Шекпээр школазы-
ның ыры болгаш чурулга башкызындан эгелээ
эмчи училищезин дооскаш, Барыын-Хемчик
Төп эмнелгезиниң «Дүрген дуза» чедирер с
Ак-Довурак хоорайның ээириктер сергедир чер
даг-дүгү» комбинатка, кожуун эмнелгезини
аарыглар кабинединге фельдшер болуп ажыл
чылдарда Кызыл хоорайда республиканы
аарыглар эмнелгезинге, «Дүрген дуза» станци
гаш Каа-Хем кожууннуң Төп эмнелгезиниң «Д
чедирер салбырынга ажылдап чораан.

Чимбий-оол Санчыдарович каяа-даа аж
рааш, дааңган ажылынга бедик харыысалга
мергежилдиг кижи чораан. Ол — дөрт уругну
уйнуктарының ынак кырган-ачазы. Биче сеткил
топтуг, эки бүдүштүг кижи электен чырык өртем
лып чорутканы кончуг хараадaнчыг. Ооң чыры
ри уруг-дарыының, чоок кижилериниң, дөргүл
эш-өөрүнүң чүректеринге кезээде артар.

«ШЫН»

ТУРГУЗУКЧУЗУ: Тыва Республиканың Информатизация болгаш харылзаа яамызы.

Кол редакторнуң хүлээлгезин күүседип турар Ш.М. СУВАН.

Индекс 667000. Кызыл хоорай, Красноармейская,100.

РЕДАКЦИЯНЫҢ ТЕЛЕФОННАРЫ: кол редактор—2-01-35, секретарь — 2-30-69, редакторнуң оралакчызы — 2-17-91, бухгалтерия — 2-18-10.

КИЛДИСТЕР: Социал камгалал болгаш хөй-нииги амыдырал килдизи — 2-03-88. Реклама, чарлал килдизи — 2-18-10, Тел/факс (394-22) 2-30-69.

Солун келбейн барганда, 3-14-94 телефонче долгаар.

Неделяда үш катап үнер. Хемчээли 2 парлаар ама.

Тираж 4718. Номерни парлалгаже дужааганы: график езугаар — 21.00, херек кырында — 18.00.

Расч. счет № 40603810900004000277 Корр.счет № 3010181050000
БИК 049304735 ИНН 1701008465 КПП 170101001
ОАО АБ «Народный Банк Республики Тыва» г. Кызыл.
Харылзаа, информация технологиялары болгаш массалыг ко
лар адырынга хайгаарал талазы-биле федералдыг албанның Тыва
талазы-биле эргелели «Шын» солунну **2012 чылдың декабрь 3-**
Херечилелдиң дугаары — **ПИ № ТУ17-00068.** Индекс 11530, 31730.
«Тываполиграф» ААН-ге парлаан. (Кызыл, Щетинкин болгаш Крав
Солунда парлаттынган материалдарның авторларының бодалдары
туружу-биле дүүшпейн барып болур. Айыттынган саннары болгаш өск
лары, дыңнадыглары дээш авторлар боттары харыылаар.